

**JAMES F. HOLLIFIELD–NEIL FOLEY (ED.),
KÜRESEL GÖÇÜ ANLAMAK, CALIFORNIA:
STANFORD ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI, 2022,
497.**

Değerlendiren: Dr. Hakan Ömer TUNCA

Milli Savunma Üniversitesi

Savunma Araştırmaları Bölümü Misafir Öğretim Üyesi

hotunca@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-1180-2549

Kuzey Amerika ve Avrupa'da göç ve vatandaşlık politikaları, yerlilik/yabancı düşmanlığı ve etno-milliyetçi hareketler üzerine araştırmalar yapan Güney Metodist Üniversitesi Clements Güneybatı Araştırmaları Merkezi Direktör Yardımcısı ve “Amerika'nın Oluşumunda Meksikalılar” kitabı ile 2015 yılı Pulitzer adayı tarih Prof. Neil Foley ile aynı okulda siyaset bilimi, tarih, ekonomi, işletme ve kültürel çalışmalar yapan John Goodwin Tower Siyasi Araştırmalar Merkezi Direktörü ve karşılaştırmalı siyaset, ekonomik kalkınma ve göç uzmanı siyaset bilimi Prof. James F. Hollifield'in editörlüğünü yaptığı “Küresel Göçü Anlamak” kitabı; uzun yıllar Avrupa, Kuzey Amerika, Avustralya ve Yeni Zelanda'ya odaklanmış genellikle liberal karşılaştırmalı göç çalışmalarının aksine küresel çapta Asya, Afrika, Ortadoğu ve Amerika'nın tamamını içeren bölümleriyle güncel ve zamanlaması iyi bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde insan hareketliliğini başarı ile yönetmek için ülkelerin ekonomi, insan hakları, güvenlik, sosyal ve kültürel haklarda iyi bir denge sağlaması gerekmektedir. Bu kitapta farklı coğrafi konumları,

sömürgecilik tarihleri, etnik yapıları, devlet kapasiteleri, küresel pazarlara giriş usulleri ve ulusal çıkar anlayışları olan dünyanın farklı ülkelerinin göçü nasıl ele aldıkları anlatılmaktadır. Kitapta bu farklılıkların nasıl ortaya çıktığı ve farklılıkların devlet ile göç politikalarını nasıl etkilediğine işaret edilmiştir. Birbiriyle tutarlı, farklılıklara odaklanan bölümlerin her biri diğeri ile karşılaştırılabilmesine ve bunları tarihsel bir perspektifte incelenebilmesine imkân sağlamaktadır. Kitaba derinliğine bakıldığında batıda geliştirildiği düşünülen göç yönetiminin dünyanın kalan kısmı için bir model olmaktan uzakta olduğu görülmektedir. Gelecekte göç yönetiminin kitabın da katkısıyla iki göç modelinin birleşerek yenilenebileceği öngörüsüne ulaşılmaktadır.

Küresel göçü anlamak için bu kitap; 21. YY'da uluslararası göçte hızla gelişen eğilimlere, göçün kök nedenlerine, itici güçlerine ve dinamiklerine, insani ve ekonomik kalkınma üzerindeki sonuçlarına ve insan hareketinin sunduğu zorluklar ve fırsatlara bakmıştır. Göçün yazılı bu ana konularını ele alırken Orta Doğu ve Afrika'dan Avrupa'ya mülteci göçünü, Orta Amerika'dan ABD'ye çocuk göçündeki artışı, Venezuela vatandaşlarının göçünü, Güney ve Güneydoğu Asya'nın çok hareketli nüfuslarını, iklim değişiklikleri, başarısız devletler ve doğal ve insan kaynaklı afetler kaynaklı Afrika'daki nüfusun zorla yerinden edilmesini, pandeminin etkilerini ve yeni oluşan göç devletlerini araştırma kapsamına almıştır (s. 5-25).

Kitap bölümlerindeki her araştırma beş önermeyi kapsayacak bir tipoloji ile yazılmıştır. Birinci önerme; uluslararası göçün devletlere ekonomik, insani ve güvenlik endişesi yaratmasından kaynaklı “devlet önemlidir”. İkinci önerme; göçün kayıtlı tarihte normal olduğu, hatta endüstri devrimi ve

sonrasındaki sömürgeciliğin arzu edilen olduğu, ancak 17.YY'da Avrupa'da ulus devlet anlayışının doğması ve dünyaya yayılmasıyla yabancıların istenmemesine dönüştüğü, ardından insanların sosyal, psikolojik, demografik, ekonomik ve politik olarak her ulus devletin kendi kurallarına uyacak şekilde yeniden şekillendirilmesinden dolayı “çağdaş göçler tarihsel ve karşılaştırmalı bir perspektife oturtulmalıdır”. Üçüncü önerme; II.Dünya Savaşı'ndan sonra insan haklarının gelişerek hayatta önemli bir nesne haline gelmesi ancak küresel salgınlarda bu hususun değişik seviyelerde hiçe sayılması nedeni ile “insan hakları göç yönetiminin merkezidir”. Dördüncü önerme; göç, karşılıklı bağımlılığı yönlendiren bir güç olduğundan “göçün devletler ve bölgeler arasında daha fazla karşılıklı bağımlılığa katkıda bulunduğudır”. Beşinci ve son önerme ise; “göçün sürdürülebilir ekonomik ve insani gelişme için tarihin herhangi bir zamanından daha hayati olduğudur” (s. 3-5). Yazılı önermelerin dikkate alınarak kitabın beş bölüm halinde oluşturulması devletlerin veya bölgelerin karşılaştırılabilmesine ve tarihsel bir perspektifte incelenebilmesini sağlamıştır.

Giriş bölümü olan I.Bölüm'de göç; karşılaştırmalı ve tarihsel açıdan tanımlanmakta ve göçün II.Dünya Savaşı'ndan sonra devletlerin ve bölgelerin karşılıklı bağımlılığını geliştirerek ticaret ve para ile birlikte küreselleşmenin üçüncü sütunu haline geldiği gösterilmektedir. İlerleyen bölümlerde başlıca göçmen gönderen ülkelerin, yakın zamanda göç edilen ülkelerin ve aynı anda menşe, varış ve geçiş ülkeleri olan ülkelerin yer alacağı ifade edilmektedir. Bu ülkelerin diğer bir sınıflandırma ile liberal ve liberal olmayan göç devletler, eski emperyal güçler (Britanya, Fransa, Türkiye ve Japonya gibi) ve sömürge sonrası devletler (Fas, Filipinler, Endonezya ve

Hindistan gibi) ve en zenginlerden bazıları (Batı Avrupa, ABD ve Kanada) ve dünyanın en fakirleri (Batı ve Doğu Afrika, Orta Amerika, Güney ve Güneydoğu Asya) olduğu vurgulanmaktadır.

II.Bölüm'de; özellikle Afrika ve Orta Doğu'da "Sömürge Sonrası Göç Devletlerinin" ortaya çıkışı incelenmektedir. Afrika'nın,

- İngiltere ve eski kolonilerinden oluşan Anglosfer alt sistemi,
  - Karayipler Güney Afrika ve yakın zamanda Orta Doğu da dahil olmak üzere, sözleşmeli işçiliğe dayanan alanları kapsayan Hint Okyanusu alt sistemi ve
  - İngiltere ile Portekiz sömürgeciliğinin ara yüzünde ortaya çıkan, başlangıçta madencilik endüstrisi ve ticari tarım etrafında dönen bölgesel bağlar, apartheid sonrası dönemde, daha kuzeyde (Kongo), batıda (Nijerya) ve doğuda (Somali) yeni bir kıta içi Güney Afrika göç alt sistemleri içinde bir düğüm olduğu, 1800'lerin ortalarından itibaren burada farklı ancak örtüşen alt sistemlerin evrimi ile gerçekleştiği anlatılmaktadır (s. 31-47). Ortadoğu kapsamında, körfez ülkelerindeki göç yönetişiminin dinamikleri, işverenler, işe alımcılar, komisyoncular, sponsorlar, aileler ve göçmen ağları dâhil olmak üzere devletlerin, piyasaların ve sosyal kurumların rolü ile açıklanmaktadır. İlave olarak çoğu Ortadoğu devletinin göç politikasında liberal olmayan bir paradoksun (sosyoekonomik yönden kitlesel göçe izin verme isteği ile siyasi muhalefet üzerinde kontrolü sürdürme arasındaki karşıtlık anlamında) ortaya çıktığı vurgulanmaktadır (s. 82).

Bölüm III'te; Güney ve Doğu Asya'da kalkınmacı göç devletlerine ilişkin bir değerlendirme yapılmaktadır. 21.YY'da,

küresel güney perspektifinden bakıldığında göç gönderici ülkelerin artık geçiş ve hedef devletlere evirildiği ifade edilirken Güney Asya'nın kendi içerisinde dünyada yıllık oluşan göç miktarının üç katı kadar bölge içinde yaşandığının altı çizilmektedir. Endüstri çağında Japonya, Tayvan ve Kore'nin Avrupalı benzerleri gibi davranmayıp işgücü açıklarını uluslararası göçmenlerle değil kırsalda bulunan ve kadınlardan oluşan yurt içi işgücü ile kapattıklarını anlatmaktadır. 1991, 2004 ve 2019 yılında bu politikadan vazgeçmeleri sonrasında da uluslararası göçün son 20 yılda katlanarak büyüdüğü ampirik çalışmalar ile gösterilmektedir (s. 127-128).

Bölüm IV'de; klasik yerleşimci, sömürge toplumlarına ilk olarak, "liberal" teriminin girdiği küresel kuzey liberal göç devletleri incelenmiştir. Kapsamlı arşiv araştırmalarına dayanan analizler zaman içinde ABD göçmenlik siyasetini ve politikasını şekillendiren iki önemli gelişmeye odaklanmaktadır. Birincisi, Amerikan ulusal güvenliğinin aşırı ön plana çıkarılması, ABD hükümetinin göçmenleri dışlama, bastırma ve uzaklaştırma kapasitelerinin önemli ölçüde arttırılması ve çoğu zaman belirli göçmen gruplarının boyun eğdirilmesi, ikincisi, rekabet eden ideolojik taahhütler ve çıkarlar nedeniyle zaman içinde ABD göçmenlik reformunun uygulamasına rakip ve uyumsuz unsurların dâhil edilmesi olarak anlatılmıştır (s. 206-207). Göçmenleri, emeklerine ihtiyaç duyulduğunda kabul eden, gerekmediğinde geri çeviren bu güvenlikçi yaklaşımın, Amerikan ulusal kimliğinin tam kalbinde yer alan iç içe geçmiş vatandaşlık, göçmen dışlama ve aralıksız yerlilik politikalarını açıklamada başarısız olduğu görüşünü savunmaktadır (s. 233). Yakın müttefiki ve komşusu ABD'nin aksine Kanada da popülist göçmen karşıtı politikalar marjinal kalmaktadır diye açıklanmaktadır (s. 269). Ayrıca, Latin Amerika'daki

uluslararası göç ve mülteci dinamiklerine genel bir bakış ile gelecekteki eğilimler sunulmaktadır. Nüfus hareketlerinin ana itici güçlerinin yanı sıra göçün menşe, geçiş ve hedef ülkeleri üzerindeki etkileri, bölgedeki göç ve uluslararası yerinden edilme ile ilgili zorluklar ve fırsatlar da resmedilmiştir. Meksika ve Orta Amerika'nın, Latin Amerika'daki daha büyük bir göç hikayesinin yalnızca bir parçası olduğu, bu nüfusun çoğunun, mülteciler ve sığınmacılar için mevcut yasal çerçevelerin çatlaklarından dolayı mülteci olarak kabul edilmedikleri, oldukça savunmasız ve uluslararası korumaya ihtiyaç duydukları, zorla yerinden edilen nüfusun başlıca ülkelerinin Orta Amerika'da El Salvador, Honduras ve Guatemala ve Güney Koni'de Venezuela olduğu anlatılmaktadır. Nikaragua'nın da hükümeti tarafından benimsenen ve giderek daha şiddetli siyasi baskı biçimleri nedeniyle Nisan 2018'den bu yana bir zorunlu göç kaynağı haline geldiği açıklanmaktadır (s. 315-334). Latin Amerika ile ilgili yine ağırlıklı olarak bölge içi bir göç ve esas olarak Avrupa'dan Latin Amerika'ya sürekli bir Kuzey-Güney göçü, bölgedeki en büyük iki göçmen alan ülke olan Brezilya ve Arjantin'in göç politikalarındaki değişim ve dönüşüm, yeni politika gelişmelerinin Latin Amerika vatandaşlığı yaratma projesine nasıl katkıda buldukları, bölgedeki büyük Venezuela göçmen akışının Güney Amerika'daki “göç devletlerini” nasıl test ettiği anlatılmaktadır (s. 344).

Bölüm V'de; Türkiye dâhil AB ve Avrupa'daki “emperyal sonrası göç devletleri” anlatılmaktadır. Bölüm, dünyanın en büyük imparatorluklarından birinin yıkıntılarında ortaya çıkarak, izini sürerek ve göç politikasının önemine işaret ederek, Suriye mülteci krizini geniş tarihsel ve coğrafi bağlama yerleştirerek, Türkiye'deki “göç devletinin” doğasını, Türkiye'deki göç

dinamiklerinin ekonomik çıkarları, dış politika ve iç siyaseti nasıl etkilediğini incelemektedir. Türkiye'nin Suriye mülteci krizine tepkisi ve göç meselesini bir diplomasi aracı ve devlet gücünü yansıtanın bir aracı olarak kullanma girişimleri iki güncel konu olarak tartışılmıştır (s. 368). Avrupa'nın; emperyal güçlerin bitmesinden sonra endüstri çağında işgücü açığıı kapatmak için göçü içselleştirdiği, 20.YY'ın ikinci yarısından itibaren ise Asya ve Afrika'dan gelen ve çoğu Batı ve Güney Avrupa'daki şehirlere gelen göçmenlerin sayısındaki güçlü artışın kalıplarındaki en göze çarpan değişiklik olduğu ifade edilmektedir.

Kitap; göçün siyasi ve ekonomik değişimin hem nedeni hem de sonucu olduğunu, II.Dünya savaşı sonrası liberal düzenin temel bir özelliği haline geldiğini ancak liberal olmayan düzenlerde de göçün yönetildiğini bilimsel yöntemle anlatmıştır. Göçe karşı bir iç siyasi tepki yaşamamak, göçmenlerin haklarına saygı göstermek ve devletlerin uluslararası bir göç rejimi inşa etmek için iş birliği yapması önerilmektedir. Her ne kadar devletlerin göçe daha bağımlı hale geldiği bilirse de önümüzdeki on yıllar boyunca liberal bir paradoksun içinde kalmalarının muhtemel olduğu çıkarımı yapılmıştır.